

Поема про Тараса Шевченка

Леонід Полтава

У місті Ромен, над Сулою, є пам'ятник Тарасові Шевченкові — твір скульптора І.Кавалерідзе. Замислена постать Поета, експресійно викута в камені, викликає у глядача глибокі рефлексії. Відчувається в ній подих вічності.

Замість інтродукції

Поскрипує колесо давнього воза
По давній дорозі брехні й лихоліття,
Поскрипує віз у дощі і морози,
З століття в століття.
Та власну дорогу розбивши докраю,
Тринадцять доріг підім'явши під себе,
Віз швидше і швидше себе підганяє
У замкненім колі земельного неба.
Не віз гуркотить на скрипучих колесах,—
Він мчить, мов ракета, мов тінь кругойдуча,
Настільки тілеса, що аж безтілеса,
Настільки незрушна, що аж летюча!
Як тінь батога, мертвий обхват нагаю,
Мов зашморг глухої петлі,
Цей привид міцніш і міцніш затягає
Напружені груди Землі.

1.

В роменським сквері — неба сіра смуга.
У затишку полтавських вечорів
Сидиш, замислений. Не хочеш прапорів
Ані вітань, ні сурм. Лиш зморшки біля брів,
Неначе борозна позаземного плуга.
Таким Тебе пізнав. Таким прийшов туди
Ген-ген із Канева — у камені німому.
Даремно йшли з поклонами сіроми,
Даремно все тоді чекало грому
І на коліна падали сади!..

2.

Тоді, попрощавшись з моєю землею,

Зустрів я в чужинному сні
Тринадцять доріг, що глухою петлею
Вп'ялися у груди мені;
І кожна вела на поріг свого світу,
І кожна тягла у свій світ:
Тринадцять завітів і заповітів
Аж очі з обріт!
А вранці, дивуючись вигадці долі,
Неначе сліпий з поводитирем,
Я сам залишивсь на Берлінському Дикому полі
З напівобгорілим Твоїм "Кобзарем";
І дівчина з давнього-давнього роду,
З купальських вогнів, із Дажбожих сторін
Тобою свою привітала свободу —
Високою піснею, вищою стягів,
Розбитих і ще не розбитих райхстагів,—
Вона звеличала свободу привітом:
Поховайте та вставайте,
кайдани порвіте!..
Отак і пішли ми з готичних печер,
Без Тебе — з Тобою, без віри — у вірі,
І нас не провів, наче зляканих птахів у вирій,
Роменський осквернений сквер.

3.

А здавалося — воля тоді прогриміла
Золотим копитом переможця-коня,
Коли, болем знеможене, ОСТівське тіло
Опинилось у теплих обіймах дня.
Мов зернина, для Тебе зростало вдруге,
Втретє, всотє! Само собі
Наказало ожити!
Ти йшов за весняним плугом
І здавалось, земля уклонялась Тобі;
Били дзвони Твого Великоднього слова,
Йшли народи на свято — на твій поріг...
Та на згарищах Києва, на перехрестях Львова
Не знайшлося землі для вигнанцевих ніг.
Мов тінь батога мертвий обхват нагаю,
Як зашморг глухої петлі,
Той привид міцніш і міцніш затягає
Напружені груди Землі...

4.

Як годі, коли обертали весною
Наші клени у шибениці, гак і тепер
Ти сидиш на високому камені,
Закутий у панцир спокою,
І вже серце не відає:
Ти — живий, скам'янів чи помер?
Твоє зерно зіходить, росте і пружніє, Сіячу.
Я між ним при дорогах чужих,
За тридев'ять земель,—
За Тобою услід не сміюсь і не плачу,
Лиш молю: дай, Всевишній, побачить,
Як підводиться буде Земля —
Позбуватися людських пустель!

5.

А може Ти мовчиш у стомленім Ромні,
На площі, названій колись Тобою,
Щоб я отут метавсь, немов у сні,
Серед закону і серед розбою,
На площах зчовганих і на німих гранітах
Чужих столиць, задвірків, перекосів?..
Що ж можу я промовити до світу,
Коли й Твої мовчанки не досить?!

6.

На розі Сорок другої Бродвей
Кипить від авт, злочинців і людей,
Від фар, реклям і дриготіння тих,
Що ночей забажали "золотих",
Чортівських ночей на найвищій реї
Піратського судна — Вогненного Бродвею!
Десять грабують і найважчий труд,
Тут обдарують ні з чийої ласки;
Усе — із запозиченої казки,
В яку летить телевізійний люд
Кудись, углиб, мов у тунель "собвею",—
Щоб опинитись знов на кораблі Бродвею!
В який крутіж післав Ти нас, Поете,
Та з нами не пішов туди,
Де ледь видніє тінь Сковороди,
Де ледве чути соняшні клярнети
За риком саксофону; де у муках

Ще не прийшов Апостол правди і науки,
Бо не збагнув ще до кінця народ,
Що є одна — не тисячі свобод.
В добрий час, земле щедра і вольна,
Стонародий народе Лінкольна!

7.

В роменським сквері — неба сіра смуга.
У затишку полтавських вечорів
Сидиш замислений. Не хочеш прапорів,
Ані вітань, ні сурм. Лиш зморшка біля брів —
Неначе борозна позаземного плуга.
Поскрипуючи, човгають, ідуть,
Накульгуючи, відступають покоління.
Хтось рвався з них на Заповітну путь,
Хтось виростав з козацького насіння!
Устань! Спини їх! Дай свячений ніж,
Ним — або ворога, або дітей доріж!
Та в затишку полтавських вечорів,
В Ромні без ярмарку, у скверику без квітів,
Сидиш на камені, неначе й сам закам'янів,
І тільки зморшка біля брів —
Немов рядок Нового Заповіту!

8.

Ти, що вийшла з купальської ночі,
Із капання воску і крові, і сліз,
Що видерла вражі азійські очі,
Щоб горде сідло проміняти на віз,
Що бродом ішла до бучного Босфору,
Що скинула в море Бахчисарай,
Що наче коня, прив'язала півморя
Й забула на прив'язі рідний край,
Що вміла в своїй Десятинній загинуть,
А в Лаврі — воскреснути наяву,
Що рідного слова пекучу жоржину
Несла на зав'язу снігом Москву;
Що, степом і салом обріши, мов лепом,
Впилася з Богданом під сміх недорік,
Та все ж підняла над степами Мазепу
І честь донесла у Сімнадцятий рік!
Вітчизно могутня. Вітчизно ясна,—
Тепер Ти — ізнову моя сторона,

Моя

Сторона...

Поскрипує колесо давнього воза

По давній дорозі брехні й лихоліття,

Поскрипує віз у дощі і морози,

З століття в століття...

З Заріччя — в Сибір,

З Сибіру — в Альжир,

З Альжиру в Заріччя...

9.

Як Ти можеш спокійно сидіти

У роменському сквері, там, над Сулою?

Ніч аж регоче Див-птицею злою,—

Горді комоні не ржуть над Сулою!

10.

— Спокій, панове! Вилучіть хори!

— Ми влучаємо телевізори!

— Лав мі, о... Лав мі,— Все п'ятилетки!.

— Цайтунг, Газетте, Ньюспейпер, газетки...

— Доляр, карбованець, пезо і ена...—

— Ми не гієни, ми тільки антени!..

— Всі заповіти всього Ілліча!..

— Ой, гоп, кумо!.. Ча-ча-ча!..

Вривається чортів хор

В людської душі собор.

Ох, як жаль! Я не вчув Твого слова!

Ти щось мовив, та замість думок,

Я почув телевізорну мову:

Рокенрол, рокенрол, рокенрок...

Віз поскрипує,

Телевізор порипує,

Рокенрол покрикує,

Рокенрок!

Кружляють, петляють тринадцять доріг,

Живучі тринадцять доріг!

Віз поскрипує в Оклагомі,

У Варшаві і десь в Парижі,

Він неначе минулого грижа,

Мов розплата за дні Содому,—

В багатьох домах іще вдома!

11.

О, як Тебе треба завжди і завжди,
Поете любови і герцю!
Чому ж ти у скверику відгородив
Себе від вселюдського серця?
Прип'яті годинники рвуться іти,
Серця матерів — у тривозі,
Бо котяться й далі тривожні світи
На многолітньому возі;
Не котяться — мчаться із ревом ракет
(У середньовічнім полоні),
Вже мало для них і газет, і планет,—
Туди б, де лиш Божі долоні!..

12.

Пробач!
Я ж на слизнях парижського бруку,
На змієвих закрутах долі
Не раз відчував Твою батьківську руку
І пристрасне слово про волю;
І скільки ще вдома надхненно і радо
Ти в мене в стовпищі лиць,
Панелями Лювру, паркетами Прадо,
На світло високе сикстинських каплиць!
Хіба ж не з Тобою ішли в Колізеї,
У тих катакомбах ходили,
Що з мертвих печер — у безсмертя музеї,
В огонь християнської сили!
Хіба ж не поставив, мов свічі, тоді Ти
Слова на Святому Престолі:
Встане Україна,
І розвіє тьму неволі,
Світ правди засвітить,
І помоляться на волі
Невольничі діти!..

13.

Ти сидиш у німому роменському сквері.
Ти — наче задума світу.
Ані людям, ані ефемерам,—
Ні прокльону, ані привіту.

14.

Та завжди, коли ніч світова,
Мов петля, повисає над світом,—

Ти тоді посилаєш думки і слова
Прорости березневим квітом:
Світлим спалахом — любих жоржин,
Урочистих корон орхідей,
Щирим сміхом рожевих дітей,
Ніжним усміхом наших дружин,—
І гримить Твій нечутний крок
Голосами юначих клярнетів!..
Та не чує ще світ поетів...
Рокенрол, рокенрол, рокенрок!
На залізній землі! —
Рокенрок!
Оракечений віз —
Із червоних і білих зірок.

15.

Хохландська пустеля й піратський Бродвей
На спільному возі, ракетному возі,
З макетами квітів, сердець і людей,
З прихованим слдом столітніх корозій;
Гримить і гримить карнавал світовий,
Тринадцять доріг — пролітають в одній,
Безшляхій, тупій, бездорожній дорозі!

16.

Як Ти можеш спокійно сидіти
В заанімілому сквері, там, над Сулою?
Ніч регоче Див-птицею злою,
Горді комоні не ржуть за Сулою...
Петляють, шиплять, тринадцять доріг
Збігаються в чортів ріг,
В єдину,
Без шляху,
Безобрійну путь!

17.

А —
Хрущі над вишнями гудуть,
Плугатарі з плугами йдуть,
Співають, ідучи, дівчата,
А матері вечерять ждуть...
І наче знак земного свята,
Немов Твої святі думки,
Що проростатимуть віками,—

Іспоконвічними вінками
Над землями горять зірки.
Ти спокійний у своєму сквері —
У соборі зоряного світу:
Гаснуть рокенрольні ефемери
На живій дорозі "Заповіту";
І мене вже більше не бентежить
Блиск середньовічної ракети —
Все згасає в золотій пожежі
Серця всенароднього Поета!
Непорушний і такий крилатий! —
Там, у сквері, між лугів Сули,
Знаєш Ти (і нам повік не знати),
Що буде син і буде мати,
І будуть люди на землі!